

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“ - СКОПЈЕ
ПЕДАГОШКИ ФАКУЛТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“- ШТИП

ВОСПИТАНИЕ

Списание за теорија и практика

Штип, 2003/04

ВОСПИТАНИЕ

Списание за теорија и практика

Издавач:

Педагошки факултет „Гоце Делчев,, - Штип

За издавачот:

Д-р Блаже Китанов, декан

Редакциски одбор:

Д-р Блаже Китанов, редовен професор (претседател)

М-р Емилија Петрова Ѓорѓева, асистент (секретар)

Д-р Кирил Цацков, доцент

Д-р Стеван Алексоски, вонреден професор

Д-р Ванчо-Жан Колев, вонреден професор

Д-р Владимир Михајловски, доцент

М-р Снежана Мирасчиева, асистент

Јазична редакција:

Д-р Блаже Китанов

Компјутерска обработка:

Јереј Николче Ѓорѓев

Тираж:

500 примероци

Списанието излегува двапати годишно

**100 GODINI
IL LINDEN
GOCE DEL^EV**

М-р Снежана ЈОВАНОВА
Педагошки факултет
Штип

ЕКСКУРЗИЈАТА И НЕЈЗИНОТО ЗНАЧЕЊЕ ВО НАСТАВАТА ПО ПРИРОДА И ОПШТЕСТВО

„Природата е еден од најмоќните фактори за воспитувањето на човекот. И најдобрите фактори за воспитување без учество на природата секогаш носат речат на суворарност. Сирото е она дете кое пораснало без да скине барем еден ролски цвет, кое не играло слободно на зелената трева. Тоа нема никогаш да се развива и напредува со толкава свежина и осетливост како што е срособна природата на човековата душа. На неговиот развој секогаш ќе се чувствува задушливата атмосфера на затворените врати,...“

К.Д.Ушински

Една од позначајните форми на воспитно-образовна дејност кои придонесуваат за остварување на воспитно образовните цели и задачи е **екскурзијата**. Природните услови даваат најдобри можности за разбирање и сфаќање на природните и општествените појави. Работата надвор од училиницата за учениците е интересна. Учениците се во непосреден контакт со предметите, појавите и состојбите во природата и општеството, па посебно мотивирани за работа во такви услови. Сето ова го овозможува екскурзијата.

Поимот екскурзија (лат. *excursio* - истрчување) означува кратко или подолго патување со научна, културна, спортска или забавна цел со задача учениците од непосредната стварност да ги запознаат предметите и појавите кои ги проучуваат во училиштето.

Екскурзијата најчесто се определува како „посебна организациона форма на воспитно-образовната дејност преку која се остварува директен контакт на учениците со објектите, појавите и

процесите во нивната оригиналност и во нивната автентична средина¹ или како „своевиден облик на настава која се реализира надвор од училишниот простор заради непосредно проучување на оние наставни содржини што не можат да се демонстрираат и успешно да се толкуват во училницата. Се одликува со мошне сложена организација”².

Во наставата по природа и општество, екскурзија се нарекува наставата надвор од училиштето, во училишниот двор, парк, шума, работилница, фабрика, установа, музеј, секаде онаму каде што учениците ги осознаваат наставните содржини од непосредната стварност.

Во врска со ваквиот начин на поучување, педагозите, практичарите, методичарите и наставниците употребуваат најразлични називи. Некои го употребуваат називот метод на работа, други облик на работа, третти како настава надвор од училницата во која се употребуваат различни методи и облици на работа.

Се употребуваат и термините: прошетка, излет, посета, пешачење, наставна екскурзија, теренска настава, настава надвор од училницата и сл. Меѓутоа сите се согласуваат дека целокупната настава која се одвива надвор од училницата можеме да ја наречеме вонучилничка без оглед на времето местото и траењето. Во таа смисла се разликуваат неколку термини:

Росета - се однесува на настава во непосредната околина на училиштето каде се обработува една наставна единица во траење од неколку минути, еден или два наставни часа. Техничката и методичката подготовка за посетата е слична на подготовката за настава во училница или во школската градина.

Излет - се нарекува полудневното излегување надвор од училишниот простор заради запознавање на содржината на една или повеќе наставни единици. Подготовката на излетите е технички и методички посложена од подготовката на посетите затоа што покрај мотивациската и создајната страна содржи и рекреативен дел.

Школа во природа - се применува за учениците од едно одделение надвор од местото на живеење во траење од една до две недели.

Екскурзијата има огромна важност зашто предметот на сознанието се наоѓа во својата природна околина, местото на производство.

Екскурзијата како облик на наставна работа поседува повеќе квалитети како:

- придонесува за развој на учениковите организациони способности, самостојност, одговорност;
- придонесува за стекнување на квалитетни и трајни знаења;
- придонесува за социјализација на личноста.

Видови наставни екскурзии

Се разликуваат повеќе видови на наставни екскурзии. При нивната поделба се поаѓа од повеќе критериуми. Најчесто се делат според:

- местото на изведба - па се разликуваат екскурзии во : природа, парк, градина, селско стопанство, фабрика, институција, музеј, изложба;
- содржината: билошка, зоолошка, ботаничка, еколошка, географска, историска, мешовита и сл;
- траењето: едночасовна, двочасовна, полудневна, дневна, повеќедневна;
- методичката намена: воведна, истражувачка, илустративна, мешовита;
- логичкиот пат на сознанието: аналитичка, синтетичка, аналитичко-синтетичка, описна, развојна, компаративна;
- бројот на ученици: цело одделение, збир на ученици, пооделни ученици;

Најчесто се изведуваат мешовити екскурзии на кои се стекнуваат нови знаења, се запознава новото градиво, а се донесува и материјал за проучување.

Основно правило е при изведбата на екскурзијата, предметите, нивната суштина и појавите кои се набљудуваат да се доведат во врска со околината во која живеат. Со материјалите донесени од екскурзијата се пополнува училишната збирка од непосредната околина.

Планирање на наставните екскурзии

Наставните екскурзии во почетните одделенија главно ги планира наставникот според годишните времиња: есен, зима, пролет, лето поради посматрањето на фенолошките појави и сезонските работи на луѓето.. Истите мора да бидат разгледани од страна на стручниот актив, одделенскиот совет, а се утврдуваат на Наставничкиот совет.

Добро е од непосредната околина да се одберат погодни објекти и да се овозможи нивна посета во секое годишно време, за да може континуирано да се следат фенолошките промени на тие објекти (парк, градина, шума).

При изработката на годишниот план и програма на работа во наставата по природа и општество, а имајќи ја предвид и специфичноста на средината во која се наоѓа училиштето, наставникот мора да го утврди видот, бројот и редоследот на екскурзиите. Можно е едночасовните и двочасовните екскурзии да се планираат почесто, полудневните и целодневни екскурзии на секои два месеца. За учениците од почетните одделенија се препорачуваат излети кои не бараат пешачење подолго од еден час во една насока.

Исто така во препораките од просветните органи се бара на екскурзија надвор од местото на живеење, триесетина ученици да бидат следени од најмалку две возрасни лица (оттаму и потекнува потребата од соработници, соработка со родителите при изведба на екскурзиите).

Се разбира при посетата на музеи, доколку усното излагање е подолго од 10 минути, треба на учениците да им се овозможи простор за седење, за да можат тие да бидат концентрирани и да имаат можности за следење.

Бројот на излетите и екскурзиите во текот на една година ќе зависи од географската положба на училиштето, материјалните можности на училиштето, способностите и ставовите на наставниците, сознајните и педагошки причини за нивната организација.

Организација на наставните екскурзии

Организацијата на екскурзијата се состои од неколку дела: подготовка, изведба и завршен дел од екскурзијата

Подготовката на екскурзијата орфаќа:

- одредување на целта и задачите на екскурзијата;
- одредување на наставната единица која ќе се обработува;
- одредување на времето за реализација на екскурзијата;
- одредување на местото на екскурзијата;

- претходна посета на наставникот на тоа место со цел елиминирање на негативностите кои можат да се јават при посетата на истото;
- разговор со стручни лица;
- одредување на план за собирање на податоци;
- одредување на непосредните задачи кои треба да се реализираат на самата екскурзија;
- запознавање на учениците со планот на екскурзијата за кој тие мора да поразговараат со своите родители;
- обраќање на внимание на потребната дисциплина и убавиот однос за време на екскурзијата;
- одредување на поодделните задачи за различните групи на ученици;
- ако станува збор за екскурзија и посета на некоја фабрика, потребно е информирање и на вработените со цел што поуспешно да им го доловат на учениците процесот на производство;
- упатување на учениците на начинот на бележење, во каква форма треба да биде, кога и на кој начин;
- запознавање со времето и правецот на движење на учениците;
- запознавање на родителите со што се овозможува зголемување на значењето на самата екскурзија;
- низа на методски, организациони, технички и други поединости во врска со програмот на екскурзијата.

Изведба на екскурзијата

Изведбата започнува со излегувањето од училиштето. При доаѓањето на местото на изведба на екскурзијата треба да се организира наставната работа. Наставникот главно ги собира учениците во полукруг и им соопштува дека дошле до местото каде ќе се изведува самата екскурзија, им ја напоменува целта на екскурзијата а потоа се преминува кон реализација на конкретните задачи. Имено, секоја група ја реализира задачата која ја има, се бележи се' она што е од посебна важност. На крај со неколку прашања се обединува набљудуваното од непосредната околина, а потоа се преминува кон собирање на материјали (растенија, почва и сл.)

Значи целокупната работа при изведбата се состои од :

- *остварување не целта и задачите;*
- *собирање на информации и документација.*

Овој дел во голема мера зависи од одговорноста и обврската на наставникот, кој со својата педагошка умешност треба да го одржи вниманието на учениците и да создаде услови за ефикасна работа, како и од одговорноста и активноста на самите ученици, доколку претходно добро се подготвени за реализација на самата истражувачка работа.

Но, со враќањето во училиштето работата не е завршена. Имено, во училиштето ги чека уште многу работа која се однесува на сортирање на материјалот, изработка на хербариум, инсектариум кои ќе послужат за понатамошна разработка на наставната содржина.

Завршен дел- Работа во училницата по завршување на екскурзијата

Работата започнува со разговор во врска со реализираната екскурзија.. Во тој разговор се опишува екскурзијата и сопствените доживувања со цел воспоставување на позитивна емоционална клима за обработка на наставната содржина.

Следува:

- известување од страна на учениците, нивната индивидуална или групна работа, врз основа на набележаното а поврзано со доделените задачи;
- анализа на реализираниот план;
- систематизација на стекнатите знаења;
- наставникот дава дополнителни податоци и објаснувања за прашања кои биле нејасни;
- се средува собраниот материјал, се пополнува училишната збирка и сл.
- се проверува резултатот од наставниот процес и се решаваат задачи во работните тетратки.

Предности и слабости на екскурзијата

Предности:

- поедини содржини се обработуваат во природни услови;
- наставата се поврзува со стварноста;

- се внесуваат промени во начинот на изведба на наставата;
- се развива интересот на учениците за проучување на живата природа;
- поволно влијае на развојот на самостојното набљудување и придонесува за активност на ученикот за проучување на непосредната околина;
- се интензивираат интелектуалните и емотивни доживувања на ученикот;
- наставниците имаат можност подобро да ги запознаат учениците;
- учениците го поврзуваат знаењето со природата и животот воопшто;

Слабости:

- често наставните екскурзии условуваат многу време, понекогаш и губење на време и го оневозможуваат остварувањето на задачите на наставата и програмата воопшто;
- екскурзијата се оправдува само кога со помош на останатите извори не можат да се остварат планираните задачи;
- не може да се изведува во секој период од денот или годината;
- големиот број ученици може да ја отежне работата на наставникот;
- за екскурзијата наставниците трошат многу од нивното време;
- бара издвојување на повеќе финансиски средства.

Сите истражувања покажуваат дека со правилно и внимателно подготвена, организирана и изведена екскурзија, со користење на непосредно стекнатото искуство надвор од училницата, учениците стекнуваат знаења со повисок квалитет и трајност.

Оттаму и барањата за нивна сè почеста примена во сите наставни подрачја а посебно во наставата по природа и општество.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Ампов Божидар, Методика на наставата по запознавање на природата и по запознавање на општеството, НИО „Студентски збор“, Скопје, 1986
2. Вуковиќ Раде, Завичај у васпитно-наставном раду осмогодишње школе, „Савремена школа“, Београд, 1958
3. Група автори: Програма за воспитно-образовната дејност во предучилишното воспитание и образование, Републички завод за унапредување на воспитанието и образованието, Скопје, 1982
4. Колачек Драгица: Улога и вриједност кутича природе у дечјем вртичу, Предшколско дете, 1952, 7-8
5. Николиќ Радојко: Школа и завичај, „Настава и воспитање“, Београд, 1984, бр.5
6. Петров, Никола: Детето во природата, детска радост, Скопје, 1987
7. Станич Драгана: Значај непосредног опажања за упознавање деца с биљним и животинским светом, Зборник радова ПА за воспитаче, Београд, 1982, бр.6
8. Секуловски Климе: Методика на наставата по ЗПО, „Просветно дело“, Скопје, 1974